

Hoe groeien de dingen?

Een korte, nogal grillige en onvolledige overdenking.

Deel I

Enkele jaren geleden ontstond er in de nasleep van een persoonlijke gebeurtenis een reeks schriftjes getiteld Thoughts In Motion (T.I.M.). Dit is een serie van 11 schetsboeken, de eerste kladversies niet meegerekend, waarin ik telkens opnieuw, via neergeschreven vragen en tekeningen, de aard, mogelijkheden en beperkingen van *het denken* aftastte. Meer specifiek zou je het kunnen omschrijven als een intuïtieve en argeloze bevraging van de taal en het denken in mijn hoofd en de impact van beiden op zowel de relatie met mezelf als in de verhouding met de/het ander.

Er zijn heel wat zaken die ons niet stomweg gewoon 'overkomen': ons aandeel in de gebeurtenissen is soms groter dan we vermoeden of willen toegeven. Dat lijkt evident en toch is het allesbehalve simpel om daar zicht op te krijgen want je kan bijvoorbeeld niet zomaar objectief naast jezelf gaan staan. Bovendien spelen er ook verschillende (beschermings-) mechanismen en krachten die een klare blik op jezelf bemoeilijken. Wat positieve ervaringen of verwezenlijkingen betreft zijn we doorgaans, ongeacht of dat nu al of niet terecht is, dan weer veel vlugger geneigd om die op ons conto bij te schrijven. Omdat ik mezelf nog maar eens had betrapd op bepaalde denkpatronen en ongefundeerde veronderstellingen die mij al eerder in onaangename of zelfs onveilige situaties deden belanden, peilde ik in de schriftjes, via de verbeelding, naar de aard van iets dat redelijk ongrijpbaar lijkt: mijn denken en de gedachten die door mijn hoofd bewegen. Ik heb sowieso ook enig talent voor piekeren en het bevragen van de dingen.

Een aantal proefversies van Thoughts In Motion schonk ik weg aan bevriende piekeraars maar de eigenlijke reeks ligt nu al een hele tijd in een doos te wachten op *een mogelijkheid* en dat voelt wat ongemakkelijk. De schetsboekjes leidden echter wel al naar iets geheel anders; een soort performance of, zo u wil, een voorstelling waarbij de belangrijkste vragen uit T.I.M. de kern van het stuk vormden. Dat stuk breidde steeds verder uit en ik schreef drie aanvullende verhalen, bizarre objecten werden gebouwd en ook een soundtrack werd gecreëerd. Ik bracht diverse try-outs voor een beperkt publiek en tijdens de voorstelling kwamen mijn vragen bij de toeschouwers terecht. Do you think with your brain or with your whole body? Are thoughts innocent? Can you think clearly when you are hungry? Do you always believe your own thoughts? What is the origin of our thoughts? Can thoughts make you blush? Does a happy feeling make you think differently? om er enkele te noemen.

Tijdens het maakproces van de voorstelling ontstond geleidelijk het verlangen om ook echt naar buiten te trekken, weg uit de georganiseerde context, op zoek naar toevallige ontmoetingen en spontane respons. De eerste modellen van een soort mobiel billboard kregen vorm ergens eind 2019. De initiële boodschap waarmee ik tijdens een aantal test-interventies vertrok, was tevens de vraag waarmee ik de boekjes had besloten: Do you, once in a while, simply lie on your back in the grass? Een informeren naar *het doel- en nutteloze* en een relativisering van het denken - en dus eigenlijk een manier tot afstand nemen van het voortdurende 'willen'. Tevens een terugkeer naar het lichaam in rust, met – eventueel – de blik op het uitspansel gericht.

Bij het uitbreken van de pandemie hield de wereld noodgedwongen de adem in. Meer dan ooit in het atelier teruggetrokken en, net zoals zovelen, op mezelf teruggeplooid, herinnerde ik me mijn eerste 'bord'. Ergens begin jaren '70 verhuisden mijn ouders van de toen nog landelijke stadsrand - er graasden koeien in de weide achter onze tuin - naar het volle centrum. Eén van de gevolgen van deze verplaatsing was dat we voortaan slechts over een onooglijk stadstuintje beschikten, volledig omgeven door hoge muren. De lucht was enkel zichtbaar door buiten op het koertje steil omhoog te kijken. De grijze terrastegels in cement lieten achteraan slechts enkele vierkante meter van de bodem, die hoofdzakelijk uit een mengsel van kleverige zwarte aarde en puin bestond, onbedekt. Net in die periode ontwaakte bij het jongetje dat ik toen was een grote verwondering over de plantenwereld. Mijn eerste plantengids (1973) uit die tijd staat hier, als een soort reminder, nog steeds in de kast. In een poging om het opschietende, schaarse groen in het tuintje te beschermen, en misschien ook vanuit een voorzichtige rebellie en een kinderlijk rechtvaardigheidsgevoel, plantte ik middenin het tuintje een bord waarop de boodschap 'onkruid bestaat niet' stond geschilderd. Een statement dat overigens enkel door het eigen gezin kon gezien worden. Het woord onkruid was hierin een perfect voorbeeld van hoe taal, bijna ongemerkt, onze perceptie, het denken en, met grote waarschijnlijkheid, ook de handelingen kan sturen. De arbitraire, kortzichtige opdeling van de plantenwereld in soorten die het waard zijn om te blijven leven en de andere die, om God weet welke reden, geen aandacht verdienen en ik beter uittrek of vernietig: een simpel voorvoegsel beslist. Uiteraard bestaat er geen biologische definitie van onkruid maar woorden blijven vaak plakken en de menselijke soort is doorgaans griezelig vatbaar voor imitatiegedrag.

Mogelijk was het een reproductie van van het werk 'Kein Unkraut mehr'¹ van Lois Weinberger uit 2004 die me tijdens de lockdown toevallig mijn eigen jeugdige boodschap

weer in herinnering bracht. Bij Weinberger heeft de leuze vanzelfsprekend een heel andere en meer dramatische en politieke betekenis. Zowel door de formulering als door de vormgeving wordt het werk een metafoor met directe verwijzingen naar Nazi-Duitsland. Een probleem dat de taal kan stellen, zowel onbedoeld als uit perverse berekening, wordt hier echter pijnlijk scherp geïllustreerd en blijft in wezen gelijklopend met mijn statement in het stadstuintje. Wie, bij manier van spreken, iets tracht te verkopen, in vroeger tijden vooral de religie maar tegenwoordig hoofdzakelijk de politiek en de reclame, brengt niet toevallig veel aandacht op voor taal- en woordgebruik en de manipulatie daarvan. Taal vormt één van de toegangen tot het denken en handelen van mensen en het inspelen op- of creëren van angst lijkt een beproefde strategie. Daarbij maak ik dan de bedenking dat ik wel beschik over de vrijheid van gedachten maar heb ik ook (nog) de controle over die gedachten, vooral wanneer de verkopers van bepaalde boodschappen zich steeds beter weten te camoufleren of onzichtbaar worden? De huidige ontwikkelingen op het vlak van logaritmes en het gebruik daarvan in bijvoorbeeld machtige want alom gebruikte sociale media, met als gevolg nepnieuws en desinformatie, lijken zorgwekkend maar dit terzijde.² En ook: 'Language is a virus'.³

Een ander facet van taalmanipulatie is het domein van de literatuur en de kunst die, in een andere beweging, net de grenzen van onze verbeelding aan het licht kunnen brengen, beweging veroorzaken en de complexiteit van het bestaan opnieuw laten ervaren en verse zuurstof in ons brein injecteren. In het beste geval dan.

Terug naar het atelier. De beperkte bewegingsvrijheid die ons in verband met het indijken van het virus werd opgelegd, bracht mij tot het bouwen van kleine maquettes met materiaal dat in m'n atelier voorhanden was. De ontwerpen voor plakkasten of billboards zoals de verschillende versies van het PLKKT en de installaties kregen na verloop van tijd vaak het karakter van een zelfstandig werk. Als voorbereiding op een maquette in hout werd zelfs al eens een schaalmodel in karton gebouwd: een voorbereiding op een voorbereiding. Het beperkte formaat verschaft bovendien weer andere en nieuwe mogelijkheden en ook het beeldend denken verliep daardoor soms wat sneller. Verschillende vragen en vormen die in de maquettes aan bod kwamen, resoneerden gelijktijdig ook weer in nieuwe tekeningen en schilderijen.

Hoe groeien de dingen? Onstuitbaar, veronderstel ik, en veranderend en ongelofelijk gevarieerd. En ook wel kwetsbaar, afhankelijk van het inzicht van de tuinier, zijn burens en de weersomstandigheden.

1

L. Weinberger, Kein Unkraut mehr, 2004, beschilderd hout, 21 x 137 x 5 cm. Foto: Alexandra Matzner.

2 Zie bijvoorbeeld op YouTube: De online fabeltjesfuik, Zondag met Lubach (S12) op NPO3 van 18 oktober 2020.

3 De slogan 'Language is a virus (from outer space)' is afkomstig uit The Ticket That Exploded door William S. Burroughs (1914-1997). De zin werd verwerkt in een nummer van Laurie Anderson uit 1986 en die spookt regelmatig door mijn hoofd. Taal als een uniek maar ook bizar of zelfs vervreemdend organisme waar we moeilijk buiten kunnen maar dat we dus ook niet volledig beheersen. Tegelijkertijd parasiteert het in zijn gastheer die, vaak gewillig en onbewust, voor de verspreiding instaat.